

KOUZELNÍKŮV CYLINDR

*...jediné, co potřebujeme k tomu,
abychom byli dobrými filozofy, je schopnost divit se...*

Sofie usoudila, že ten, kdo jí psal anonymní dopisy, se jí ozve znovu. A rozhodla se, že do té doby o nich nikomu nepoví.

Ve škole se jen obtížně soustředila na učitelův výklad. Připadalo jí, že mluví o věcech, které nejsou vůbec důležité. Proč jim raději neřekne něco o tom, co je to člověk – nebo o tom, co je svět a jak vznikl?

Přepadl ji pocit, jaký nikdy předtím nezažila. Ve škole a vůbec všude se lidé zabývají více méně bezvýznamnými věcmi. Ale existují přece velké a vážné otázky a najít na ně odpověď je mnohem důležitější.

Je vůbec někdo, kdo na ně odpověď zná? Sofie si pomyslela, že věnovat se jim je rozhodně důležitější než dřít nepravdělná slovesa.

Když zazvonil konec poslední hodiny, vyběhla ze školy tak rychle, že Jana musela utíkat, aby ji dohonila. Šly pak vedle sebe a Jana řekla:

„Nechceš si dneska večer přijít zahrát karty?“

Sofie pokrčila rameny.

„Mě už karty nebaví.“

Jana se zatvářila, jako by právě spadla s měsíce.

„Cože? A zahrála by sis aspoň badminton?“

Sofie se zadívala na asfalt a pak na kamarádku.

„Mě už nebaví ani badminton.“

„No tohle!“

Sofie v jejím hlase zaslechla stín hořkosti.

„A můžeš mi teda říct, co tě teď baví víc?“

Sofie zavrtěla hlavou.

„To... to je tajemství.“

„Pch. Že ty ses zamilovala!“

Dívky kráčely beze slova vedle sebe. Když došly k fotbalovému hřišti, řekla Jana:

„Já jdu přes hřiště.“

Jít přes hřiště znamenalo jít nejkratší cestou k Janě domů a Jana tudy chodila, jenom když spospíchala, aby stihla nějakou návštěvu nebo prohlídku u zubaře.

Sofie cítila, že se Jany dotkla, a ta se urazila. Ale co měla říct? Že ji teď

zajímá, kdo je, a to, jak vznikl svět, takže nemá čas hrát badminton? Copak by to Jana pochopila?

Proč je tak těžké zabývat se těmi nejdůležitějšími a svým způsobem nejobyčejnějšími otázkami na světě?

Když otvírala schránku, zase se jí srdce rozbušilo. Nejdřív vylovila nějaký dopis z banky a velké žluté obálky pro matku. Ach jo, Sofie v hloubi duše doufala, že dostane další dopis od neznámého odesílatele.

Když za sebou zavírala branku, objevila na jedné z velkých obálek své jméno. Na zadní straně obálky stálo: *Kurs filosofie. Pozor; opatrně!*

Sofie přeběhla po šterkové cestičce a položila tašku na schod. Ostatní dopisy nacpala pod rohožku, proběhla zahradou a protáhla se do Skryše. Ten dopis musí otevřít tam.

Šerchán běžel za ní, ale to nevadilo. Sofie věděla, že Šerchán nic neprozradí.

V obálce našla tři strojem popsané listy papíru sepnuté sponkou. Sofie začala číst:

CO JE FILOSOFIE?

Milá Sofie, lidé mají různé záliby. Někdo sbírá staré mince nebo známky, někdo má nejraději ruční práce, jiný tráví většinu volného času nějakým sportem.

Hodně lidí s oblibou čte. Ale je velký rozdíl v tom, co čtete. Někdo čte jenom noviny nebo komiksy, někdo čte rád romány, zatímco jiný dává přednost třeba knihám o astronomii, o zvířatech nebo o technických vynálezech.

Jestliže se zajímám o koně nebo o drahé kameny, nemožu čekat, že se o ně budou zajímat i ostatní. Jestliže napjatě sleduji všechny sportovní přenosy v televizi, musím chápat, že ostatním se sport může zdát nudný.

Je ale něco, co by mělo zajímat nás všechny? Existuje něco, co se týká všech lidí, nezávisle na tom, kdo jsou nebo v které části světa žijí? Ano, milá Sofie, takové otázky, které by měly zajímat nás všechny, existují. A právě o nich bude pojednávat tento kurs.

Co je nejdůležitější v životě? Pokud se zeptáme někoho, kdo žije na hranici hladu, jeho odpověď bude znít: jídlo. Pokud stejnou otázku položíme někomu, kdo mrzne, odpoví: teplo. A pokud se zeptáme člověka, který se cítí osamělý a opuštěný, jistě odpoví, že přátelství a lidská společnost.

Pokud jsou všechny tyto potřeby uspokojeny, zbývá ještě něco, co lidé potřebují? Filosofové se domnívají, že ano. Domnívají se, že člověk

nemůže být živ jen chlebem. Všichni lidé samozřejmě potřebují jídlo. Všichni potřebují i lásku a péči. Ale všichni lidé potřebují ještě něco. Najít odpověď na otázku, kdo jsme a proč žijeme.

Zajímat se o to, proč žijeme, tedy není žádný nahodilý zájem jako třeba sbírat známky. Kdo se o takové věci zajímá, zajímá se o něco, o čem lidé diskutují tak dlouho, jak žijí na této planetě. Proč vznikl vesmír, zeměkoule a život, je téma vážnější a důležitější než to, kdo na minulé olympiádě vyhrál nejvíc zlatých medailí.

Nejlepší způsob, jak se k filosofii přiblížit, je položit si několik základních otázek: Jak vznikl svět? Je za vším, co se děje, nějaká vůle nebo hlubší smysl? Je život po smrti? Jak nás vůbec takové otázky napadly? A především a hlavně: jak máme žít?

Stejně otázky si lidé kladli ve všech dobách. Neznáme kulturu, která by se nezabývala tím, kdo jsou lidé a jak vznikl svět.

Další filosofické otázky, které bychom si mohli položit, v podstatě už ani nejsou. Ty nejdůležitější jsme právě vyslovili. Historie nám však předkládá na každou z nich spoustu různých *odpovědí*. Je tedy mnohem jednodušší si filosofické otázky klást, než na ně odpovídat.

I dnes si každý z nás musí na tyto otázky najít *vlastní* odpovědi. V žádné encyklopedii na světě nenajdeme, zda Bůh existuje nebo zda je život po smrti. Encyklopedie nám nedá odpověď ani na to, jak bychom měli žít. Ale přečíst si, jak jiní lidé před námi odpovídali na tyto otázky, nám může pomoci při utváření vlastního pohledu na svět.

Hon filosofů na pravdu se dá přirovnat třeba k detektivce. Někdo je toho názoru, že vrahem je zahradník, jiný zase, že kuchař nebo komorník. Kriminální záhadu nakonec policie jednoho dne vyřeší. Protože každá záhada přece jen nakonec řešení *má*.

Přestože odpovědět na některou otázku je nesnadné, můžeme říci, že je na ni jediná – a pouze jediná – správná odpověď. Bud' to nějaký způsob života po smrti je, anebo není.

O vyřešení mnoha odvěkých hádanek se postupně postarala věda. Kdysi byla velká záhada, jak vypadá odvrácená strana Měsíce. Tu nebylo samozřejmě možné vyřešit učenou disputací a odpověď byla ponechána naší fantazii. Ale dnes už přesně víme, jak odvrácená strana Měsíce vypadá, a nikdo si nemůže myslet, že na Měsíci bydlí nějaký muž nebo že Měsíc je vlastně kolo sýra.

Jeden starověký řecký filosof, který žil před více než dvěma tisíci lety,

se domníval, že filosofie vznikla jako důsledek lidské zvědavosti. Prohlá-
šoval, že člověku připadá tak zvláštní, že existuje, že filosofické otázky
se vynořují samy.

Jako když se díváme na vystoupení kouzelníka. Nemůžeme pochopit,
jak se to, co sledujeme, mohlo stát, a tak se prostě zeptáme: „Jak dokázal
kouzelník proměnit ty barevné šátky v živého králíka?“

Mnoho lidí má pocit, že svět je stejně nepochopitelný jako kouzel-
nický trik, kdy kouzelník z klobouku, který byl ještě před chvílí prázdný,
vytáhne králíka.

Pokud jde o králíka, je nám jasné, že kouzelník nás nějak napálil.
A rádi bychom odhalili, jakým způsobem to dokázal. Když ale mluvíme
o světě, je to trochu jiné. Víme, že svět není podvod ani trik, protože po
něm kráčíme a jsme jeho součástí. Ve skutečnosti jsme vlastně možná
tím bílým králíkem vytaženým z cylindru my. Rozdíl mezi námi a krá-
líkem je jen ten, že králík nemá z toho, že je součástí kouzla, žádný
požitek. S námi je to jiné. Víme, že se s námi děje něco úžasného, a rádi
bychom odhalili, jak to všechno navzájem souvisí.

P.S. Ještě k tomu králíkovi. Možná bude lepší přirovnat ho k celé-
mu světu. My, kteří tu žijeme, jsme droboučká stvoření zalezlá hluboko
v králičí srsti. Filozofové se však snaží vyšplhat na některý z králičích
chloupků, aby se mohli kouzelníkovi podívat přímo do očí.

Dočetla jsi až sem, Sofie? Pokračování příště.

Sofii čtení úplně vyčerpal. Jestli to dočetla? Ani si neuvědomovala, jestli
vůbec při čtení dýchá.

Kdo ten dopis přinesl? Kdo to mohl být?

V žádném případě to nebyl ten člověk, který poslal přání k narozeninám
Hildě, protože na lístku byla přece známka i razítko. A žlutou obálku hodil
někdo přímo do schránky stejně jako ty dvě bílé předtím.

Sofie se podívala na hodinky. Bylo teprve čtvrt na tři. Takže zbývají ještě
dvě hodiny, než máma přijde z práce.

Sofie prolezla zpátky do zahrady a rozběhla se ke schránce. Co kdyby tam
bylo ještě něco?

Našla další žlutou obálku se svým jménem. Rozhlédla se kolem, ale niko-
ho neviděla. Vyběhla po cestě k lesu a chvíli pozorovala pěšinu.

Nikde živá duše.

V jednu chvíli se jí sice zdálo, že hluboko v lese zapraskaly větvičky, ale

úplně jistá si nebyla, a pokud neznámý měl v úmyslu zmizet, nemělo cenu za ním běžet.

Sofie se vrátila do domu, zamkla za sebou a uklidila tašku a maminčinu poštu. Běžela nahoru do svého pokoje, vytáhla velkou plechovou krabici od sušenek, do které si schovávala své nejhezčí kamínky, vysypala je na zem a do krabice položila obě velké obálky. Rozhodla se znovu zajít do zahrady i s krabicí. Ale než vyběhla ven, nachystala misku Šerchánovi.

„Čičí, čičí!“

Jakmile byla zpátky ve Skrýši, otevřela novou obálku a vytáhla další strojem psané listy papíru. Začala číst:

PODIVNÁ BYTOST

Tak, už jsem zase tady, Sofie. Jak jsi jistě pochopila, tenhle malý filosofický kurs budeš dostávat ve stravitelných dávkách. Teď budeme pokračovat v úvodu.

Řekl jsem už, že jediné, co potřebujeme k tomu, abychom byli dobrými filozofy, je schopnost divit se? Jestli jsem to neřekl, tak to říkám teď: JEDINÉ, CO POTŘEBUJEME K TOMU, ABYCHOM BYLI DOBRÝMI FILOSOFY, JE SCHOPNOST DIVIT SE.

Všechny malé děti tu schopnost mají. Kdo jiný už by ji měl mít, že. Během několika měsíců se ocitnou ve zcela novém světě, ale postupně, jak rostou, je schopnost divit se opouští. Čím to může být? Znáš na to odpověď, Sofie?

Takže: Kdyby nemluvně umělo mluvit, jistě by nám sdělilo něco o tom, do jakého podivuhodného světa přišlo. Neboť přestože mluvit neumí, vidíme na něm, jak ukazuje a zvědavě sahá na věci kolem sebe.

Postupně přijdou první slova a dítě pokaždé, když uvidí psa, zavolá „haf, haf“. Jistě sis všimla, jak takové dítě začne poskakovat v kočárku, mává rukama a bez přestání volá „haf, haf!“. My, kteří jsme už pár let na světě, považujeme nadšení dítěte za přehnané. „Ano, jistě, haf-haf,“ řekneme shovívavě, „ale teď už hezky sed!“. Nenecháme se prostě tak jednoduše unést. Pejsků jsme už viděli v životě nepočítaně.

Podobné jásaní se odehraje třeba stokrát, než dítě dokáže minout psa, aniž upadne do vytržení. Nebo slona či hrocha. Avšak dlouho před tím, než se dítě naučí pořádně mluvit – a dlouho před tím, než se naučí myslet filosoficky –, se mu svět stane zvykem.

Velká škoda, nemyslíš?

Mým úkolem je, abys nepatřila k těm, pro něž je svět samozřejmostí, milá Sofie. Pro jistotu si ještě před začátkem filosofického kursu uděláme pár myšlenkových pokusů.

Představ si, že jsi na výletě v lese. Náhle spatříš na cestě před sebou malou vesmírnou loď. Z lodi vystoupí maličký Mart'an, postaví se před tebe a upřeně se na tebe zadívá... Co tě v tu chvíli napadne? Jistě, vlastně je to jedno. Ale napadlo tě někdy, že i ty sama jsi takový Mart'an?

Samozřejmě není příliš pravděpodobné, že někdy zakopneš o tvora z jiné planety. Ani nevíme, jestli na jiných planetách život existuje. Ale představ si, a to možné je, že zakopneš sama o sebe. Třeba se jednoho dne zastavíš a najednou sama sebe pocítíš jako úplně jiného člověka. Třeba se to stane právě na takovém výletě někde v lese.

Já jsem ale podivná bytost, napadne tě. Jsem záhadný živočich...

A bude to, jako když procitneš z mnohaletého spánku Šípkové Růženky. Kdo jsem? zeptáš se. Víš o sobě jen to, že se plahočíš po nějaké planetě kdesi ve vesmíru. A co je to vesmír?

Až takovým způsobem objevíš sama sebe, objevila jsi něco, co je stejně záhadné jako Mart'an, o němž jsme mluvili před chvílí. Nezahlédla jsi jen nějakou bytost z vesmíru. V hloubi duše pochopíš, že taková podivná bytost jsi i ty sama.

Sleduješ mě, Sofie? Zkusíme si další cvičení na přemýšlení.

Jednou ráno sedí maminka, tatínek a dvouletý či tříletý Tomáš v kuchyni a snídají. Po chvíli se maminka zvedne od stolu a obrátí se ke kuchyňské lince. Tatínek zničehonic začne stoupat ke stropu a Tomáš se na něj dívá.

Jak myslíš, že Tomáš bude reagovat? Možná na tatínka ukáže a řekne: „Tatínek lítá!“

Tomáš se sice podiví, ale vezme to jako fakt. Tatínek stejně dělá tolik divných věcí, že tenhle malý letecký výlet nad stolem v jeho očích do jeho zkušeností s otcem dokonale zapadá. Každý den si tatínek jezdí po bradě legračním strojkem, někdy leze i několikrát za sebou na střechu a otáčí televizní anténou nebo strká hlavu do motoru v autě a domů přijde černý jako černochoch.

Pak je na řadě maminka. Zaslechla, co Tomáš řekl, a rázně se otočí. Jak myslíš, že bude reagovat na tatínka poletujícího nad stolem ona?

Upustí sklenici zavařeniny na podlahu a zaječí hrůzou. Možná budou

muset dokonce zavolat doktora, až se tatínek vrátí dolů na židli. (Sedět hezky u stolu se měl už dávno naučit!)

Proč myslíš, že Tomáš a maminka reagují tak rozdílně?

Souvisí to se *zvykem*. (Zapamatuj si to, Sofie!) Maminka se naučila, že lidé neumí létat. Tomáš ještě ne. Ještě pořád neví úplně přesně, co je na tomto světě možné a co nikoli.

Ale co svět samotný, Sofie? Myslíš, že ten možný je? I svět se přece jen tak volně vznáší!

Smutné je, že si postupně, jak rosteme, zvykáme nejen na zemskou tíži, ale zároveň i na celý svět jako takový. Jako bychom, jak postupně rosteme, ztráceli schopnost světu se podívat. Tím však ztrácíme cosi podstatného – něco, co se znovu pokoušejí probudit k životu filosofové. Protože někde v nás je něco, co nám říká, že život je velická hádanka a že kdysi dávno, ještě než jsme se naučili o tom přemýšlet, jsme to už sami od sebe věděli.

Ještě to upřesním. I když se filosofické otázky týkají všech, ne všichni se stanou filosofové. Z různých důvodů se většina lidí nechá tak pohltit každodenností, že i samotný údiv nad světem zasune někam do pozadí. (Zavrtají se hluboko do králičího kožíšku, hezky se tam zařídí a zůstanou tam celý život.)

Pro děti je svět – a všechno, co v něm je – něco *nového*, něco, co budí úžas. Ne tak pro všechny dospělé. Většina dospělých prožívá svět jako něco naprosto obyčejného.

Právě tady tvoří filosofové čestnou výjimku. Filosof si vlastně nikdy na svět úplně nezvykl. Pro něj či pro ni je svět něco neobyčejného – dokonce něco záhadného a mystického. Filosofové a malé děti mají tedy jednu důležitou vlastnost společnou. Filosof zůstává celý život stejně citlivý jako malé dítě.

Tak teď si vyber, Sofie. Jsi dítě, kterému ještě svět nezevšedněl? Nebo jsi filosof, který přísahá na to, že mu svět nikdy nezevšední?

Jestliže kroutíš hlavou a nepoznáváš se ani v dítěti, ani ve filosofovi, pak je to proto, že i ty ses ve světě tak zabydlela, že tě v něm už nic neudivuje. V tom případě ti hrozí jisté nebezpečí a bude lépe, když pro jistotu projdeš tímhle kursem filosofie.

Nerad bych, abys právě ty skončila jako povrchní a lhostejný člověk. Chci, aby sis svůj život uvědomovala.

Kurs ti budu poskytovat úplně zdarma. Proto ti také, pokud kurs

nedokončíš, nebudu muset vrátet žádné peníze. Kdyby sis přála kurs přerušit, máš na to samozřejmě plné právo. V tom případě mi nech vzkaz ve schránce. Třeba v podobě živé žáby. Rozhodně to musí být něco zeleného jako je vaše schránka, pokud nemáme listonoše vyděsit k smrti.

Krátce shrneme. Takže z prázdného cylindru je vytažen bílý králík. Protože je to hodně veliký králík, trvá to kouzlo několik miliard let. Všechny lidské děti se narodí nahoře na těch tenkých chloupcích. Tak mají možnost se tomu neuvěřitelnému kouzlu podívat zblízka. Ale postupně, jak stárnou, zalézají stále hlouběji do králičí kožešiny. A tam zůstávají... Je jim tak příjemně, že se nikdy neodhodlají vylézt znovu na špičky chloupků. Jenom filosofové se vydávají na nebezpečnou cestu vzhůru až na krajní hranici existence. Někteří z nich tu námahu nevydrží, ale jiní se pevně přimknou ke králičím chlupům a volají dolů na lidi, kteří sedí hluboko v měkké kožešině a ládují se dobrým jídlem a pitím: „Dámy a pánové, letíme vzduchoprázdnem!“

Ale nikdo z lidí tam dole v kožešině se nestará o to, co nějaký filosof křičí.

„Uf, zase nějaký otrava,“ řeknou si.

Pak pokračují v přerušném hovoru: „Můžeš mi podat máslo? Jak si dnes vede burza? Kolik stojí rajčata? Už jsi slyšel, že Lady Di je zase v jiném stavu?“

Když se Sofiina matka vrátila pozdě odpoledne domů, ležela krabice s dopisy od záhadného filosofa bezpečně schovaná ve Skryši a Sofie se pokoušela začít se učit, ale jenom seděla a myslela na to, co právě dočetla.

Je tolik věcí, na které dřív ani nepomyslela! Už není žádné dítě – ale ani úplně dospělá ještě není. Pochopila, že se už vlastně začala zavrtávat do husté kožešiny toho králíka, vykouzleného z vesmírného klobouku. Ale teď jí ten filosof zavrtávání překazil. Popadl ji pěkně za límec a vytáhl ji zpátky nahoru na chloupky, kde si kdysi jako dítě hrála. A tam nahoře, úplně nahoře na tenkých chloupcích, uviděla svět znovu tak, jako by to bylo poprvé.

Filosof ji zachránil. O tom nebylo pochyb. Ten neznámý pisatel ji zachránil před každodenní lhostejnou povrchností.

Sofie vtáhla matku do pokoje a postrčila ji do křesla.

„Mami, nemyslíš, že žít je vlastně zvláštní?“ začala.

Matka byla tak vyvedená z míry, že nevěděla, co má odpovědět.